احکام فقهی مورد ابتلا
در سفر عتبات عالیات

بسم الله الرحمن الرحيم

احکام فقهی مورد ابتلا در سفر عتبات عالیات

(ویراست دوم)

گردآوری و تدوین: منصور مظاهری
آماده‌سازی متن: حسن عموعبداللهی
نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۶
ستاد مرکزی اربعین
کمیته فرهنگی ـ آموزشی

پورتال اربعین:
ALARBAEEN.IR
کانال آموزش و فرهنگ اربعین در تلگرام:
TELEGARM.ME/ALARBAEN

پیش‌گفتار

حضور مشتاقان حسینی در موسم اربعین در عتبات عالیـات، نیازها و انتظاراتی را در عرصه‌ها و حوزه‌های مختلف ایجـاد می‌کند؛ از جمله مهم‌ترین این نیازها، حوزه‌هـای معرفتـی و احکام شرعی می‌باشد. بی‌تردید زائران عزیـز در ایـن سـفر معنوی از متصدیان تبلیغی و فرهنگی انتظار دارند تا فضـا و عرصـه را بـرای حضـور، مطـابق شـریعت اسـلامی و آموزش‌های اسـلام فـراهم آورنـد. اولـین گـام در راسـتای بـرآورده سـاختن و پاسـخگویی بـه ایـن انتظـار و نیـاز، آگاهی‌بخشی به زائران و دسترسی ایشان بـه احکـام مـورد ابتلا در این سفر می‌باشد.

به‌همین منظور با توجه به ابعاد مختلف و تجارب به دست آمده از این آیین باشکوه در سال گذشته، کمیته فرهنگـی و

آموزشی، مجموعه احکام فقهی مورد ابتلا را استخراج و تدوین نموده تا در اختیار مبلغان و زائران عزیز قرار گیرد. برای این منظور از استاد ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین منصور مظاهری درخواست گردید که با توجه به سوابق و توانایی و مراتب علمی ایشان، با تدوین مجموعه مذکور، این کمیته را یاری رسانند؛ که با پذیرش و اهتمام و تلاش بی‌شائبه و مجدّانه ایشان و همچنین الطاف خداوند، این مجموعه تدوین و آماده گشت.

لازم می دانیم از زحمات ایشان و عنایت و محبت دفاتر **مراجع عظام، حضرات آیات: خامنه‌ای، سیستانی، مکارم شیرازی و صافی گلپایگانی** که با اظهار نظر و راهنمایی‌های ارزشمند خویش ما را در تدوین این اثر یاری رساندند صمیمانه تقدیر و تشکر نماییم.

ستاد مرکزی اربعین

کمیته فرهنگی ـ آموزشی

فهرست مطالب

بخش دوم:

بخش سوم:

باسمه تعالی

آنچه در کتاب «احکام فقهی مورد ابتلا در عتبات عالیات» بیان شده مطابق با فتاوای حضرت آیة الله خامنه‌ای «دامت برکاته» می باشد.

دفتر
حضرت آیة الله خامنه‌ای مد ظله العالی
بخش استفتاءات

بسم الله الرحمن الرحیم

بنابر شهادت بعضی از اعضاء محترم هیئت استفتاء، فتاوایی که در این کتاب آمده است مطابق با فتاوای مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله الوارف می باشد.

بسمه تعالی

مجموعهٔ مربوط به احکام عتبات عالیات مورد بررسی قرار گرفت و با فتاوای آیت الله العظمی مکارم شیرازی (دام ظله) هماهنگ گردید. امیدواریم تمام دوستداران اهل بیت (علیهم السلام) و زوار عتبات عالیات از آن بهره‌مند گردند و ما را به دعای خیر خود مفتخر سازند.

همیشه موفق باشید

۱۳۹۴/۸/۱۴

قم ـ دفتر آیت الله العظمی مکارم شیرازی مد ظله

مقدمه

الحمدلله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و اله الطیبین و الطاهرین و اللعن الدائم علی اعدائهم اجمعین من الاولین و الاخرین.

آیین مقدس اسلام به عنوان کامل‌ترین و جامع‌ترین دین که می‌تواند ضامن سعادت دنیوی و اخروی همهٔ انسان‌ها باشد، دارای احکام و قوانینی است که در عین سادگی و سهولت می‌تواند در زمینه‌های مختلف زندگی بشر جوابگوی نیازهای گوناگون اسلام باشد و این احکام و قوانین نماد عملی بندگی حضرت حق است.

علم فقه تنها علمی است که در این راستا به تبیین این احکام پرداخته و در این علم انسان‌ها کیفیت احکام و امتثال و اطاعت اوامر و

دستورات شرع مقدس را فرامی‌گیرند و تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی خود را بر اساس وظیفهٔ شرعی اداره می‌نمایند.

یکی از بارزترین مصادیق اهتمام به فقه، پرسش‌کردن از فقهایی است که شایستگی اظهارنظر را داشته و مؤمنین با رجوع به آنها و سؤال از آنان درزمینه‌های مختلف، وظیفهٔ شرعی خود را می‌آموزند.

در زمان غیبت امام معصوم علیه‌السلام بنابر آنچه در توقیع شریف آمده است باید به حاملان علوم اهل بیت علیهم‌السلام و رواة احادیث مراجعه نمود.

«و اما الحوادث الواقعه فارجعوا فیها الی روات احادیثنا».[1]

مجموعه‌ای که در پیش رو دارید احکام فقهی مورد ابتلا در عتبات عالیات و در جهت سهولت دسترسی عموم و به ویژه روحانیون کاروان‌های عتبات عالیات، تنظیم و تدوین گردیده و تلاش بر این بوده که مسائل مورد ابتلا در این سفر جمع‌آوری گردد.

---

۱. کمال الدین، ج ۲، ص ۴۸۵.

این مجموعه بر اساس فتاوای آیات عظام: **خامنه‌ای، سیستانی، صافی گلپایگانی و مکارم شیرازی**(دامت برکاتهم) تنظیم شده است.

یادآوری چند نکته:

۱. در مواردی که اختلاف فتاوی در آن وجود ندارد اسم آیات عظام بیان نشده است.

۲. در مواردی که اختلاف بین فتاوی وجود دارد، بیان فتاوای آیات عظام بر اساس حروف الفبا بوده است.

۳. نسبت به فتاوای آیات عظام:**خامنه‌ای، صافی گلپایگانی و مکارم شیرازی** پس از تنظیم، تأییدیه نیز از دفاتر آن آیاتعظام گرفته شده است.

٤. نسبت به فتاوای حضرت آیت الله العظمی سیستانی (دامت برکاته) از منابع فتاوایی ایشان: **منهاج الصالحین، تعلیقه عروه، توضیح المسائل، توضیح المسائل جامع، استفتائات، سایت فارسی و عربی**معظم‌له استفاده و در چند مورد از دفتر ایشان سؤال شده و

نسبت به مواردی که با آیات عظام دیگر اختلاف نظر وجود دارد در پاورقی آدرس داده شده است.

۵. بنابر نظر حضرت آیت الله سیستانی بر اساس آنچه در منهاج الصالحین و تعلیقه عروه بیان شده، انجام مستحبات به قصد رجاء انجام گیرد.

محرم الحرام ١٤٣٧هـ . ق

منصور مظاهری

بخش اول:

احکام سفر

پیش از سفر

انجام این امور پیش از سفر و هنگام آغاز آن مناسب است:

۱. طلب خیر ازخداوند بدین معنی که ازخداوند خیر و خوبی در این سفر را درخواست کند؛

۲. اطلاع دادن به دوستان و بستگان و حلالیت طلبیدن ازآنان؛

۳. وصیت کردن، به‌خصوص نسبت به‌امور واجب؛

٤. انتخاب همسفران مناسب و هم‌شأن خود ازنظر اخلاقی؛

۵. انتخاب زمان مناسب برای سفر که در ایام هفته روزهای شنبه و پس از آن روزهای سه شنبه و پنج‌شنبه است و روز جمعه قبل از نماز جمعه مکروه است. اگر در سایر ایام هفته لازم شد به سفر برود صدقه بدهد و برود؛

٦. خواندن دعای سفر و آیات و سـوره‌های قـرآن که از جمله آنهاست: سوره قدر، سوره حمد، سوره ناس، سوره فلق و آیه الکرسی؛

۷. صدقه دادن در آغاز سفر و بهتر اسـت هنگـام سوار شدن به وسیله نقلیه صدقه بدهد؛

۸. غسل کردن پیش از آغاز سـفر خصوصـاً بـرای زیارت امام حسین علیه‌السلام.

در سفر

مناسب است این امور انجام شود:

۱. زاد و توشه لازم و کافی به همراه داشته باشد.

۲. با همسفران خود با اخلاق نیکو رفتار کند.

۳. بـه افـراد ضـعیف و مـریض در طـول سـفر کمک کند.

٤. به فقرا و مساکین صدقه بدهد.

نماز مسافر

بـر مسـافر واجـب اسـت نمازهـای چهـار رکعتـی ظهر، عصـر و عشـا را بـا شـرایطی کـه خواهـد آمـد

شکسته «دو رکعت» بخواند ولی نماز صبح و مغرب شکسته نمی‌شود و در سفر نافله‌های ظهر و عصر و عشا ساقط است.البته خواندن نافلهٔ عشاء رجاءً اشکال ندارد.

شرایط شکسته خواندن نماز

۱. سفر او به مقدار مسافت شرعی باشد یعنی رفتن یا برگشتن و یا رفت و برگشت او روی هم هشت فرسخ شرعی باشد مشروط به اینکه رفتن او کمتر از چهار فرسخ نباشد.**(آیت الله خامنه‌ای)**

سفر او به مقدار مسافت شرعی باشد یعنی رفتن یا برگشتن و یا رفت و برگشت او روی هم هشت فرسخ شرعی (٤٤ کیلومتر تقریباً) باشد خواه رفتن یا برگشتن کمتر از چهار فرسخ باشد یا نباشد. **(آیت الله سیستانی)**

سفر او به مقدار مسافت شرعی باشد یعنی رفتن یا برگشتن و یا رفت و برگشت او روی هم هشت فرسخ (حدود ٤٤ کیلومتر) باشد مشروط به اینکه هر یک از رفت و برگشت کمتر از چهار فرسخ نباشد و

اگر یکی کمتر بود احتیاط به جمع خوانده شود.**(آیت‌الله صافی)**

سفر او به مقدار مسافت شرعی باشد یعنی رفتن یـا برگشـتن و یـا رفـت و برگشـت او روی هـم هشـت فرسخ شرعی (٤٣ کیلومتر) باشـد مشـروط بـه اینکـه رفتن او کمتر از چهار فرسخ نباشد. **(آیت الله مکارم)**

۲. از اول مسـافرت قصـد پیمـودن هشـت فرسـخ را داشته باشد. بنابراین اگر از ابتدا قصد پیمـودن هشـت فرسخ را نداشته باشد و یا قصد پیمودن کمتر از آن را داشته و بعد از رسیدن بـه مقصـد تصـمیم بگیـرد بـه جایی برود که فاصه آن با مکان اول کمتـر از مسـافت شرعی است ولی از منزل تا آنجـا بـه انـدازه مسـافت شرعی است باید نمازش را تمام بخواند.

۳. در بین راه از قصد خود مبنی بـر پیمـودن مسـافت شـرعی برنگـردد. بنـابراین اگـر در بـین راه پـیش از رسیدن به چهار فرسخ از قصد خود برگردد یـا مـردد شود حکـم سـفر بعـد از آن بـر او جـاری نمی‌شـود

هرچند نمازی که قبل از عدول از قصد خود به صورت شکسته خوانده صحیح است.

٤. قصد قطع سفر در اثنای پیمودن مسافت شرعی با عبور از وطن خود یا جایی که می‌خواهد ده روز یا بیشتر در آنجا بماند نداشته باشد.

اگر می‌خواهد از وطن بدون توقف بگذرد باید احتیاطاً هم شکسته بخواند و هم تمام. **(آیت الله سیستانی)**[1]

٥. سفر از نظر شرعی برای او جایز باشد، بنابراین اگر سفر معصیت و حرام باشد اعم از اینکه خود سفر حرام باشد مثل فرار از جهاد یا هدف از سفر کار حرامی باشد مثل سفر برای راهزنی حکم سفر را ندارد و نماز تمام است.

٦. مسافر از کسانی که خانه به دوش هستند، نباشد مانند بعضی صحرانشینان که محل زندگی ثابتی ندارند، بلکه در بیابان‌ها گردش می‌کنند و هر جا آب و علف و چراگاه پیدا کنند می‌مانند.

---

۱. توضیح المسائل، شرط چهارم از شروط قصر.

۷. مسافرت را شغل خود قرار نداده باشد مانند باربر، راننده و ملوان و... کسی که شغل او در سفر است در سفرهای شغلی، ملحق به اینهاست.**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

کثرت سفر نداشته باشد هرچند شغل او نباشد. **(آیات عظام: سیستانی و مکارم)**

۸. به حد ترخص برسد.

کثیر السفر و حکم آن

اگر سفر، شغل یا مقدمه شغل نباشد هرچند کثرت هم داشته باشد موجب شکسته شدن نماز می‌شود و به طور کلی عنوان کثیرالسفر حکمی ندارد و موضوع حکم شرعی نیست، بلکه تمام خواندن نماز و صحت روزه برای کسی است که یا سفر شغل اوست (مانند راننده و خلبان و مانند آن) و یا برای انجام شغل مسافرت می‌نماید (مثل کارمند و کارگر که به اندازه مسافت شرعی برای کارشان مسافرت می‌کنند که این

افـراد در مبـدا و مقصـد و بـین راه نمازشـان تمـام و روزه‌اشان صحیح است.**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

اگر کسی به هر دلیلی کثرت سفر پیدا کند ولو شغل او یا مقدمه شغل او نباشد نمازش تمـام اسـت. **(آیـات عظام: سیستانی و مکارم)**

معیار سفری که موجب تمام خواندن نماز است

اگر حداقل سه ماه سفر شـغلی بـوده و ده روز نیـز استقرار در جایی نباشد،نماز در محل زندگی و محـل کار و بین راه رفت و آمد تمام و روزه صحیح اسـت. **(آیت الله خامنه‌ای)**

کثیرالسفر بر کسی صدق می‌کند که حـداقل ده بـار در ماه و در ده روز آن سفر بـرود یـا ده روز در حـال سفر باشد هرچند ضمن دو یا سه سفر باشـد بـا ایـن شرط که تصمیم بر ادامه داشته باشد به مدت شش ماه در یک سال و یا سه ماه در چند سال را داشته باشد و در این صورت نماز او در همه مسافرت‌ها هرچند غیر

سفرهای متکرر او باشد تمام است. البتـه در دو هفتـه اول بین نماز شکسته و تمام احتیاطاً جمع نماید و اگر عدد و یا روزهای مسافرت او در ماه هشت یا نه باشد بنابر احتیاط واجب در همهٔ سفرها بایـد هـم شکسـته بخواند و هـم تمـام و اگـر کمتـر از ایـن باشـد نمـاز شکسته است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

اگر به مدت سه ماه یا بیشتر حداقل هر ده روز یـک سفر شغلی تحقق پیدا کند به نحوی که ده روز یکجـا اقامت نشود نماز در سفرهای شغلی غیر از سـفر اول در مبدأ، مقصد و بین راه نمـاز، تمـام و روزه صـحیح است و اگر ده روز یا بیشتر در یک محل اقامت شـود در سفر اول شـغلی نمـاز شکسـته و بعـد از آن تمـام است. **(آیت الله صافی)**

اگر به مدت یک ماه هر روز و یا هفته‌ای حداقل سه روز رفت و آمد داشته باشد و ایـن کـار بـرای مـدتی

---

۱. توضیح المسائل، م ۱۲۹۵.

(حداقل دو ماه) ادامه داشته باشد حکـم کثیرالسـفر را دارد. **(آیت الله مکارم)**

حد ترخص

معیار شنیده نشدن اذان آخر شهر از طرفی است کـه مسافر از آن خـارج و یـا داخـل آن می‌شـود.**(آیـت الله خامنه‌ای)**و یا دیده نشدن دیوارهای شهر است. **(آیـت الله صافی)**

حد ترخص جایی است که اهل شهر حتی آنهـا کـه در خارج شهر و توابـع آن هسـتند مسـافر را نتواننـد ببینند و نشانه آن این است که او اهل شـهر را نتوانـد ببیند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

معیار شنیدن اذان آخر شهر از طرفی است که مسافر از آن خارج و یا داخل آن می‌شود و همچنین مشاهده شدن شخص مسافر از سوی اهالی شـهر یـا مشـاهده نشدن.**(آیت الله مکارم)**

---

۱. توضیح المسائل، م ۱۳۰۴.

معیار محاسبه در حد مسافت شرعی

ابتدای مسافت شرعی نسبت به شهر مبدأ از آخر شهر محاسبه می‌شود و به مقصد هم اگر برای نقطه خاصی سفر نکرده بلکه مقصد خود شهر است اول شهر ملاک است، اما اگر نقطه خاصی مد نظر است مثلاً دوستی او را به منزل یا باغی که داخل همان شهر است دعوت کرده در محاسبه مسافت همان نقطه باید در نظر گرفته شود.**(آیت الله خامنه‌ای)**

ابتدای مسافت شرعی را باید از جایی حساب کند که شخص پس از عبور از آنجا مسافر محسوب می‌شود و آنجا غالباً آخر شهر یا روستاست، ولی در بعضی از شهرهای بسیار بزرگ (بلاد کبیره) ممکن است آخر محله باشد و انتهای مسافت شرعی برای خود مسافری که قصد دارد به شهر یا روستایی که وطن او نمی‌باشد سفر نماید آخرین مقصد فرد در آن شهر یا روستا می‌باشد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۱۵۵۱.

ابتدای مسافت شرعی نسبت به شهر مبداً و شهر مقصد، اول شهر است. **(آیات عظام: صافی و مکارم)**

قصد اقامت

قصد ده روز کامل از اذان صبح روز اول تا غروب روز دهم کافی است و اگر از بین روز شروع کند تا همان ساعت از روز یازدهم باید بماند.

شرط تحقق قصد اقامت

۱. مسافری که قصد اقامت ده روز نماید و از ابتدا قصد خروج از محل اقامت را نداشته باشد با خواندن حداقل یک نماز چهاررکعتی در آنجا نماز تمام است و پس از آن، خارج شدن از محل اقامت به مقدار کمتر از مسافت شرعی به قصد اقامت ضرر نمی‌رساند.

نکته: اگر هنگام قصد اقامت تصمیم به خارج شدن کمتر از مسافت شرعی به میزان بیشتر از شش یا هفت ساعت در مجموع ده روز داشته باشد قصد اقامت

صحیح نیست هم چنان کـه در صـورت اول اگـر بـه مقدار مسافت شرعی یا بیشتر سفری پیش آمد اقامـت به هم می‌خورد و زمانی که به محـل اقامـت برگشـت اگر قصد اقامت جدید نکنـد بایـد نمازهـا را شکسـته بخواند.**(آیت الله خامنه‌ای)**

اگر مدت رفت و آمد به اندازه‌ای باشد کـه در نظـر عرف با اقامـت ده روز منافـات نـدارد نمـاز را تمـام بخواند، مثلاً در نصـف روز خـارج شـده و سـپس برگردد هرچند برگشتنش بعد از رسـیدن شـب باشـد مگر در صورتی که این طور خارج شدن او به مقداری تکرار شود که عرفاً بگویند در دو جا یا بیشـتر اقامـت دارد.**(آیت الله سیستانی)**[1]

اگر هنگام قصد اقامت تصمیم به خارج شدن گرچه کمتـر از مسـافت شـرعی داشـته باشـد قصـد اقامـت صحیح نیست. **(آیت الله صافی)**

---

۱. توضیح المسائل، م ۱۳۲۳.

کسانی که قصد اقامت می‌کنند می‌توانند روزی یکی دو ساعت از محل اقامت، به کمتر از مسافت شرعیه مسافرت کنند. **(آیت الله مکارم)**

۲. مسافری که می‌خواهد ده روز در محلی بماند در صورتی باید نماز را تمام بخواند که بخواهد تمام ده روز در یک مکان بماند. پس اگر قصد ده روز در دو محل که از نظر عرف دو مکان محسوب شود داشته باشد، مثلاً(فاصله دو محل بیش از سه یا چهار کیلومتر باشد. **آیت الله مکارم**) ده روز در نجف و کوفه بماند باید نماز را شکسته بخواند.

اجازه شوهر در سفر

اگر زن بدون اجازه شوهر سفری برود که بر او واجب نباشد (مجاز نباشد **(آیت الله مکارم)**) آن سفر حرام بوده و نماز او تمام و روزه‌اش را باید به جا آورد هرچند مسافر باشد.

اجازه پدر و مادر در سفر

اگر فرزند با وجود نهی پدر و مادر سفری برود که بر وی واجب نباشد (مجاز نباشد **(آیت الله مکارم)**) در صورتی که موجب اذیت آنها شود سفرش حرام و نماز او تمام و روزه‌اش صحیح است. **(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

سفری که واجب نیست اگر سبب اذیت ناشی از دلسوزی پدر و مادر باشد حرام است و انسان باید در آن سفر نماز را تمام و روزه هم بگیرد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

تخییر مسافر بین قصر و تمام در نماز

۱. در مسجد کوفه و حائر حسینی مسافر می‌تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند ولی تمام خواندن افضل است.

در حائر حسینی همه روضه شریفه (زیر گنبد) و مسجد متصل به آن و رواق‌ها داخل در حائر می‌باشند

۱. توضیح المسائل، م ۱۲۸۱.

ولی مسافر در صحن* و شهر کربلا باید نماز را شکسته بخواند.**(آیات عظام: خامنه‌ای و مکارم)**

مسافر می‌تواند در تمام شهر کوفه حتی قسمت‌های توسعه یافته آن و در حرم سیدالشهداء علیه‌السلام تا مقدار ۱۱/۵ متر از اطراف قبر مقدس، نمازش را تمام بخواند اما در سایر قسمت‌های حرم آن حضرت و شهر کربلا احتیاط واجب آن است که نماز را شکسته بخواند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

در مسجد کوفه و حائر حسینی مسافر می‌تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند ولی اتمام افضل است و حائر حسینی زیر گنبد می‌باشد ولی مسافر در صحن و شهر کربلا باید نماز را شکسته بخواند. **(آیت الله صافی)**

۲. مسافر می‌تواند در اماکن مذکور بدون نیت تمام یا شکسته نماز را شروع کند و در وسط آن یکی را

---

* در صحن مسقف فعلی مانند زیر گنبد و مسجد متصل به آن، حکم تخییر بین قصر و تمام جاری است. **(آیت الله مکارم)**

۱. توضیح المسائل جامع، م ۱۶۳۵.

اختیار کند و بر همان اساس نماز را بـه پایـان ببـرد و حتی در اثنای نماز می‌تواند نیت را برگرداند مـثلاً بـه نیت شکسته خواندن نمـاز را شـروع کـرده، ولـی در اثنای نماز قصد کند که نماز را چهار رکعتی تمام کنـد و همچنین به عکس تا وقتی که محل عدول نگذشـته باشد. پس اگر به نیت چهـار رکعتـی نمـاز را شـروع کرده و در رکعت اول یا دوم تصمیم گرفت که نماز را شکسته بخواند اشکال ندارد.

۳. نمازی که در اماکن مذکور از مسافر فوت شـده در قضای آن در صورتی که در آن اماکن بـه جـا آورد بین شکسته و کامل خواندن مخیر است ولـی در غیـر آن اماکن احتیاط واجب آن اسـت کـه شکسـته قضـا کند.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

حکم تخییر در نماز اداء جاریست و شامل نماز قضا نمی‌شود.[۱] **(آیت الله سیستانی)**

---

۱. منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹.

۴. حکم تخییر در اماکن مذکور اختصاص بـه نمـاز دارد و روزه مسافری که قصد ده روز نکـرده صـحیح نیست.

نماز قضا در سفر

۱. اگر مسافر بخواهد نمازهایی را که در غیر سفر از وی فوت شده به جا آورد باید نمازهای ظهر و عصـر و عشا را چهار رکعتی قضا نماید و اگر در سـفر ایـن نمازها از او فوت شود بایـد قضـای آن را دو رکعتـی به‌جا آورد هرچند در وطن آنها را قضا نماید.

۲. خواندن نماز قضا بـه جماعـت اشـکال نـدارد و تفاوتی ندارد کـه نمـاز امـام جماعـت ادا باشـد و یـا قضای حتمی.

اقتدای مسافر در نماز جماعت

۱. مسافر اگر بـه امـام جماعـت کـه نمـاز را تمـام می‌خواند اقتدا نماید هرچند ثوابش از نمـاز جماعـت که هر دو ـ امام و مأموم ـ نمازشان تمام باشد یـا هـر

دو نمازشان شکسته باشد کمتر است، ولی از نماز فرادی ثواب بیشتری دارد.

۲. مسافر که پس از اتمام دو رکعت سلام می‌دهد می‌تواند در دو رکعت دیگر به امام جماعت نماز دیگری ـ ادا یا قضاـ را اقتدا نماید.

۳. در دو رکعت آخر که مسافر نماز دیگری را اقتدا می‌نماید، لازم نیست آن نماز دو رکعتی باشد، لذا می‌تواند نماز سه رکعتی یا چهاررکعتی را هم اقتدا نماید.

٤. در رکعت سوم که مسافر اقتدا می‌نماید، اگر فرصت خواندن حمد و سوره یا لااقل حمد تنها را داشته باشد، می‌تواند قبل از رکوع امام اقتدا نماید، ولی اگر چنین فرصتی را ندارد بنابر احتیاط واجب صبر کند تا امام جماعت به رکوع رود آنگاه می‌تواند تکبیر بگوید و به رکوع امام جماعت برسد و صحیح است.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

در رکعت سوم که مسافر اقتدا می‌نماید، اگر فرصت خواندن حمد و سوره یا لااقل حمد تنها را داشته باشد،

می‌تواند قبل از رکوع امام اقتدا نماید، ولـی اگـر چنـین فرصتی را ندارد می‌تواند صبر کند تا امـام جماعـت بـه رکوع رود آنگاه می‌تواند تکبیر بگوید و به رکـوع امـام جماعت برسد و صحیح است. **(آیت الله مکارم)**

۵. اگر مسافر به تصور این که فرصت حمد و سوره را دارد اقتدا نماید ولی قبل از تمام شدن حمـد، امـام جماعت به رکوع برود (بنابر احتیاط واجـب) **(آیـت الله صافی)**باید حمد را به پایان ببرد و اگـر بـه رکـوع امـام جماعت هم نرسد، ولی به سـجده برسـد نمـازش بـه جماعت صحیح است.**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

اگر مسافر به تصور این که فرصت حمد و سوره را دارد اقتدا نماید، ولی قبل از تمـام شـدن حمـد، امـام جماعت به رکوع برود می‌تواند حمد را قطع نمایـد و بـا امـام رکـوع رود، ولـی احتیـاط مسـتحب در ایـن صورت آن است که قصد فرادا کـرده و نمـاز را تمـام کند. **(آیت‌الله سیستانی)**[1]

---

۱. توضیح المسائل، م ۱۴۲۲.

اگر مسافر به تصور این که فرصت حمد و سوره را دارد اقتدا نماید ولی قبل از تمام شدن حمد، امام جماعت به رکوع برود باید حمد را به پایان ببرد و اگر به رکوع امام جماعت هم نرسد، نماز را فرادا ادامه دهد. **(آیت الله مکارم)**

٦. مسافری که در رکعت سوم یا چهارم نماز جماعت اقتدا نموده باید حمد و سوره را آهسته بخواند.

بخش دوم:

احکام مختص به حرم

غسل زیارت

۱. غسل زیارت ائمه معصومین علیهم السلام مستحب است و با غسل‌های دیگر تفاوتی ندارد. (آیات عظام خامنه‌ای، صافی و مکارم)

استحباب آن ثابت نیست و کسی که می‌خواهد انجام دهد باید به قصد رجاء باشد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

۲. غسل زیارت کفایت از وضوء نمی‌کند.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

غسل زیارت کفایت از وضو می‌کند. **(آیت الله مکارم)**

۳. اگر بعد از غسل کاری کند که وضو را باطل می‌نماید**؛** مثلاً بخوابد غسل باطل می‌شود و مستحب است (به قصد رجاء **(آیت الله سیستانی)**) دوباره غسل را بجا آورد. **(آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

اگر بعد از غسل کاری کند که وضو را باطل می‌نماید؛ مثلاً بخوابد غسل باطل می‌شود و نمی‌توان

---

۱. توضیح المسائل، م ۶۳۴.

با آن غسل نماز خواند، ولی برای زیارت تا پایان آن روز، همین غسل کافی است. **(آیت الله مکارم)**

استحباب نماز در حرم معصومین علیهم‌السلام

خواندن نماز در حرم ائمه علیهم‌السلام مستحب و نسبت به مساجد افضل است؛ بلکه در حدیث آمده نماز در کنار قبر امیرالمؤمنین علیه‌السلام برابر با دویست هزار نماز است. **(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

خواندن نماز در حرم ائمه علیهم‌السلام مستحب است، بلکه گفته شده بهتر از مسجد است و نیز در حدیث آمده نماز در کنار قبر امیرالمؤمنین علیه‌السلام برابر با دویست هزار نماز است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

بهتر آن است که مقایسه بین حرم ائمه و مساجد نشود البته در کنار قبر امیرالمؤمنین علیه‌السلام برابر با دویست هزار نماز است. **(آیت الله مکارم)**

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۱۰۶۳.

حفظ حرمت حرم

نجس کردن حرم ائمه اطهار علیهم‌السلام حرام است و اگر یکی از اینها نجس شود و نجس ماندن آن بی‌احترمی باشد تطهیر آن واجب است، بلکه احتیاط واجب آن است که اگر بی‌احترامی هم نباشد آن را تطهیر نمایند.**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

نجس کردن حرم ائمه اطهار علیهم‌السلام حرام است و اگر یکی از اینها نجس شود و نجس ماندن آن بی‌احترامی باشد تطهیر آن واجب است، بلکه احتیاط مستحب آن است که اگر بی‌احترامی هم نباشد آن را تطهیر نمایند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

آلوده کردن حرم پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و امامان علیهم‌السلام اگر موجب هتک باشد حرام است و در این صورت تطهیر آن نیز واجب است، بلکه اگر بی‌احترامی هم نباشد احتیاط آن است که آن را تطهیر کنند. **(آیت الله مکارم)**

---

۱. توضیح المسائل، م ۸۹۰.

بردن مهر و قرآن و کتب ادعیه از مسجد و حرم

بردن مهـر و قـرآن و کتاب‌هـای دعـای مسـاجد و حرم‌های مطهر جایز نیست و اگر کسی عمداً یا سـهواً برده باشد باید به جای آن برگرداند.

محاذی و یا مقدم بودن بر قبر امام علیه‌السلام در نماز

۱. انسان باید رعایت ادب را نماید و جلوتر از قبـر امام علیه‌السلام نماز نخواند و اگر نماز خواندن بـی احترامـی باشد حرام است ولی باطل نیست.**(آیت الله خامنه‌ای)**

پشت کردن به قبر امام علیه‌السلام در صورتی که بی‌احترامی و هتک حرمت محسوب شود در نماز و غیرنماز حرام است و در هر صورت اگر قصد قربـت حاصـل شـود نماز صحیح است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

انسان بایـد رعایـت ادب را نمایـد و بنـابر احتیـاط واجب جلوتر از قبر امام علیه‌السلام یا مساوی آن نماز نخواند و اگر نماز خواندن بی‌احترامـی باشـد حـرام و باطـل است. **(آیت الله صافی)**

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۱۰۴۵.

انسان باید رعایت ادب را نماید و جلوتر از قبر امام علیه السلام نماز نخواند و اگر نماز خواندن بی‌احترامی باشد حرام و باطل است. **(آیت الله مکارم)**

۲. اگر در نماز چیزی مانند دیوار بین شخص و قبر مطهر باشد که بی‌احترامی نشود اشکال ندارد، ولی فاصله شدن صندوق شریف ضریح و پارچه‌ای که روی آن افتاده کفایت نمی‌کند.

جاگرفتن برای نماز

۱. مسجد و حرم از اماکن مشترک و عمومی مسلمانان است که همه در استفاده از آن مساوی هستند. پس اگر شخصی قبل از دیگری جایی برای نماز یا عبادتی دیگر یا قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی‌تواند آنجا را از او بگیرد.

البته اگر شخص جایی از مسجد یا حرم را برای تلاوت قرآن و خواندن دعا اشغال نموده و شخص دیگری بخواهد در آنجا نماز بخواند و جای دیگری برای نماز خواندن نباشد یا بخواهد به جماعت ملحق

شود و جای دیگری برای فرادی خواندن نماز هست ولی برای شرکت در جماعت نیست، بر شخصی که قرآن یا دعا می‌خواند (بنابر احتیاط واجب **(آیت الله سیستانی**[1])) واجب است جای خود را به نمازگزار بدهد. (آیات عظام خامنه‌ای و مکارم)

در حرم اولویت برای نماز جماعت نیست. **(آیت الله صافی)**

و در مشاهد مشرفه زیارت و نماز زیارت مقدم است. **(آیت الله سیستانی)**[2]

۲. کسی که در مسجد یا حرم نشسته است اگر دیگری جای او را غصب کند و در آنجا نماز بخواند بنابر احتیاط واجب باید دوباره نمازش را در محل دیگری بخواند.**(آیات عظام خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

کسی که در مسجد یا حرم نشسته اگر دیگری جای او را غصب کند و در آنجا نماز بخواند نمازش

---

۱. منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۵۴.

۲. منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۵۹.

صحیح می‌باشد، هرچند گناه کرده است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

۳. گذاشتن اثاث مانند سجاده و عبا برای نشستن در حرم یا مسجد مانند نشستن است و صاحب آن حق اولویتی نسبت به آن مکان پیدا می‌کند و دیگران نمی‌توانند جای او را بگیرند ولی مثل مهر یا تسبیح که محل نماز خواندن و یا قسمت عمده آن را اشغال نمی‌کند حقی برای شخص ثابت ننموده و دیگران می‌توانند بردارند و در آن مکان نماز بخوانند.**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

گذاشتن اثاث مانند سجاده و عبا برای نشستن در حرم یا مسجد مانند نشستن است و صاحب آن حق اولویتی نسبت به آن مکان پیدا می‌کند و دیگران نمی‌توانند جای او را بگیرند و در مثل مهر و تسبیح که قسمت عمده را اشغال نمی‌کند همان حکم جاریست. **(آیات عظام: سیستانی و مکارم)**[2]

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۱۰۲۵.

۲. منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۵۷.

٤. بین گذاشتن اثاث و بازگشتن شخص نباید فاصله زیاد باشد به طوری که آن مکان معطل بماند. پس اگر اثاثی بگذارد و بر نگردد در صورتی که بدون برداشتن نتوان در آن محل نماز خواند دیگران می‌توانند آن را بردارند، ولی کسی که آنرا برمی‌دارد ضامن نگهداری آن است تا صاحبش برگردد.

۵. اگر شخصی که در جایی از مسجد یا حرم نشسته است، برخیزد و از آن محل صرفنظر کند، حتی اثاثی را که گذاشته برندارد، دیگران می‌توانند آنجا را بگیرند ولی تصرف در اثاث او جایز نیست، مثلاً نمی‌توانند بر سجاده او نماز بخوانند.

ورود جنب، حائض، نفساء و مستحاضه به حرم ائمه معصومین علیهم السلام

۱.بنابر احتیاط واجب توقف جنب و حائض و نفساء در حرم حرام است و مراد از حرم همان زیر گنبد متبرک و جایی است که به آن حرم و مشهد

شریف گفته می‌شود نه ساختمان‌های ملحق بـه آن و شبســتان‌ها مگــر جــایی کــه عنــوان مســجد داشــته باشد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

بنابر احتیاط واجب، توقف جنب و حائض و نفساء در حرم حرام است و مراد از حرم همان قســمت زیــر گنبد است و به تعبیر دیگر از آخرین در که بــه حــرم ملحق می‌شود حرم محسوب می شود. **(آیت الله مکارم)**

۲. عبور جنب و حائض از حرم ائمه معصــومین علیهم‌السلام به طوری که از یک درب وارد و از درب دیگر خارج شوند اشکال ندارد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و مکارم)**

بنابر احتیــاط واجــب نــرود گرچــه ورود و خــروج باشد. **(آیت الله صافی)**

۳. ورود و توقف زن مستحاضه ـ حتــی مستحاضــه متوسطه و کثیره ـ در حرم ائمه معصومین علیهم‌السلام اشــکال ندارد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

ورود و توقف زن مستحاضه کثیره در صــورتی کــه اعمال خود را انجام داده باشد، اشکال ندارد. **(آیــت الله مکارم)**

سجده بر قبر امام معصوم علیه السلام

سجده کردن برای غیر خداوند متعال حرام است و بعضی از مردم که در آستانه در حرم امامان علیهم السلام پیشانی بر زمین می‌گذارند اگر به قصد سجده شکر خدای متعال باشد اشکال ندارد وگرنه حرام است **(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)** وگرنه مشکل است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

و احتیاط واجب این است که در شرایط فعلی که موجب اتهام است از هرگونه سجده بر درگاه پرهیز کنند. **(آیت الله مکارم)**

تصرف در اموال اهدایی به حرم

تصرف در این اموال بدون کسب اجازه از متولی شرعی و مسئولین مربوطه جایز نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

جایز نیست. **(آیت الله سیستانی)**[2]

---

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۷۶.

۲. دفتر معظم له.

بخش سوم:

احکام عزاداری

پوشیدن لباس سیاه در عزای اهل بیت علیهم‌السلام

پوشیدن لباس سیاه در عزای اهل بیت خصوصاً سیدالشهداء علیه‌السلام کراهت آن ثابت نیست، بلکه اگر برای تعظیم شعائر باشد، دارای اجر و ثواب خواهد بود **(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)** ولی نباید مدت طولانی ادامه یابد که از اهمیت آن کاسته شود. **(آیت الله مکارم)**

سیاه پوشیدن از مصادیق عرفی عزاداری بر حضرت اباعبدالله الحسین علیه‌السلام و سایر ائمه هدی علیهم‌السلام می‌باشد که امری مستحب بوده و به آن ترغیب اکید شده است. **(آیت الله سیستانی)**[1]

خواندن روضه‌های غیرواقعی و غیرمعتبر

اگر دروغ و موجب هتک و تمسخر باشد جایز نیست. **(آیت الله خامنه‌ای)** و در صورتی که مضمون

---

۱. استفتائات، سؤال ۱۷۵.

مناسبی داشته باشد به عنوان احتمال وجود روایت در فلان کتاب مثلاً، خواندن آن جایز است. **(آیت الله مکارم)**

اگر استناد، قطعی و موجب وهن نباشد اشکال ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

اگر دروغ باشد جایز نیست. **(آیت الله صافی)**

نقل مطالب بی‌مأخذ در عزاداری

نقل مطالب و وقایع در عزاداری‌ها بدون این که مستند به روایتی باشد و یا در تاریخ ثابت شده باشد وجه شرعی ندارد مگر آن که نقل آن به عنوان بیان حال به حسب برداشت متکلم بوده و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد. (آیات عظام خامنه‌ای و مکارم)

اگر استناد، قطعی و موجب وهن نباشد اشکال ندارد. (آیت‌الله سیستانی)[2]

نقل مطالب و وقایع کذب در عزاداری جایز نیست. **(آیت الله صافی)**

---

۱. دفتر معظم له.

۲. دفتر معظم له.

کیفیت عزاداری اهل بیت علیهم‌السلام

عزاداری به صورت سنتی اشکال ندارد ولی از اعمال و رفتارهایی که موجب وهن مذهب می‌شود، باید اجتناب شود.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

سینه‌زنی و گریه کردن و سیلی زدن به صورت هرچند شدید باشد اگر به خاطر حزن و ناراحتی بر حضرت سیدالشهداء علیه‌السلام باشد داخل در عنوان جزع و بکاء بر آن حضرت است که در روایات معتبره آن را مستحب و موجب تقرب به سوی خداوند متعال می‌شمارند به شرطی که خوف ضرر کلی به نفس در بین نباشد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

استفاده از آلات موسیقی در عزاداری

استفاده از آلات موسیقی مناسب با عزاداری سالار شهیدان نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده، برگزار شود.**(آیات عظام: خامنه‌ای و مکارم)**

---

۱. استفتائات، سؤال ۱۷۴.

اگر به نحوی که مناسب مجالس لهو و لعب است نباشد اشکال ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

استفاده از آلات موسیقی جایز نیست و مناسب با عزاداری سالار شهیدان نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده برگزار شود.**(آیت الله صافی)**

برهنه‌شدن در عزاداری

مناسب و شایسته است در عزاداری بدن را برهنه نکنند و طبق شیوه مرسوم و سنتی با لباس انجام گیرد.**(آیت الله خامنه‌ای)**

این کار فی نفسه اشکال ندارد، ولی نگاه کردن زنان به اندام برهنه مردان یا به عکس و فیلم مربوط به آن بنابر احتیاط واجب جایز نیست. **(آیت الله سیستانی)**[2]

برهنه شدن و سینه‌زنی در صورتی که نامحرمی ناظر و شاهد نباشد و مستلزم مفسده نباشد اشکالی ندارد. **(آیت الله صافی)**

---

۱. دفتر معظم له.

۲. استفتائات، سؤال ۱۷۶.

با توجه به اینکه برهنه شدن در شرایط فعلی موجب وهن است از آن پرهیز و از لباس‌های مخصوص سینه‌زنی استفاده کنند. **(آیت الله مکارم)**

عزاداری و رعایت حال مردم

اگرچه اقامه مراسم عزاداری و شعائر دینی در زمان‌های مناسب از بهترین کارها و جزو مستحبات مؤکد است، ولی واجب است برگزارکنندگان مراسم و عزاداران تا حد امکان از اذیت و ایجاد مزاحمت برای مردم بپرهیزند.**(آیت الله خامنه‌ای)**

اگر مزاحمت برای دیگران نباشد مانعی ندارد. **(آیت‌الله سیستانی)**[1]

اگرچه اقامه مراسم عزاداری و شعائر دینی در زمان‌های مناسب از بهترین کارها و جزء مستحبات مؤکد است، ولی لازم است برگزارکنندگان مراسم و عزاداران مراقب باشند کسی مورد اذیت و آزار واقع نشود. **(آیت الله صافی)**

---

۱. دفتر معظم‌له.

اگرچه اقامه مراسم و شعائر دینی در زمان‌های مناسب از بهترین کارها و جزو مستحبات موکد است ولی واجب است برگزارکنندگان مراسم و عزاداران از ایجاد مزاحت برای مردم بپرهیزند. **(آیت الله مکارم)**

استفاده از علم در عزاداری

استفاده از علم در عزاداری سیدالشهداء علیه‌السلام فی نفسه اشکال ندارد، ولی نباید این امور جزء دین شمرده شود. **(آیت الله خامنه‌ای)**

فی نفسه اشکال ندارد. **(آیات عظام: سیستانی[1] و صافی)**

استفاده از علم اشکالی ندارد، ولی از علامت‌های سنگین که موجب ضرر و زیان است، پرهیز شود. **(آیت الله مکارم)**

بلند کردن صدای بلندگوهای هیئت عزاداری

اگر موجب اذیت و مزاحمت دیگران گردد جایز نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی[2] و مکارم)**

---

۱. دفتر معظم له.

۲. دفتر معظم له.

به طور متعارف در زمان مناسب اشکالی ندارد. **(آیت الله صافی)**

تمثال معصومین علیهم السلام

انتساب این عکس‌ها به حضرات معصومین علیهم السلام ثابت نیست، اگرچه هتک حرمت آن هم جایز نمی‌باشد،**(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)** ولی با توجه به اینکه نام معصومین به آنها نهاده می‌شود و آنها را احترام کنند. **(آیت الله مکارم)**

اگر هتک نباشد اشکال ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

دورانداختن عکس اماکن متبرکه

اگر بی‌احترامی محسوب شود، جایز نیست.

غلو در مداحی

گفتن جملات غلوآمیز جایز نیست و باید از ترویج مداحانی که اهل غلو هستند و نیز از جلسات آنها پرهیز شود.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

---

۱. دفتر معظم له.

تکرار بعضی عبارات ادعیه

فی‌نفسه و بدون قصد ورود، مانع ندارد گرچه خوب است ادعیه و زیارات را همان گونه که وارد شده، قرائت کنند.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

اشکال ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

سخنان تفرقه‌انگیز

هرگونه گفتار یا کردار و رفتاری که (بر خلاف تقیه باشد **(آیت الله صافی)**)و در زمان حاضر سوژه و بهانه به دست دشمن بدهد و یا موجب اختلاف و تفرقه بین مسملین شود شرعاً حرام مؤکد است.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

اگر موجب اثاره فتنه باشد جایز نیست. **(آیت الله سیستانی)**[2]

---

۱. دفتر معظم له.

۲. دفتر معظم له.

مداحی بانوان

مداحی زن در جایی که می‌داند نامحرم صدای او را می‌شنود و موجب جلب توجه و تهییج نامحرم و یا مفسده دیگری گردد جایز نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)**

اگر صدای زن به گونه‌ای است که عادتاً موجب تهییج نامحرم شده در صورتی که زن احراز نماید که نامحرم می‌شنود جایز نیست وگرنه اشکال ندارد. **(آیت‌الله سیستانی)**[1]

مداحی زن در جایی که می‌داند نامحرم صدای او را می‌شنود اشکال دارد. **(آیت الله مکارم)**

اختلاط زن و مرد هنگام زیارت

اگر مستلزم مفسده و یا خوف ارتکاب گناه در آن باشد جایز نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

فی حد نفسه مانع ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[2]

---

۱. سایت عربی معظم له.

۲. دفتر معظم له.

هدایای مردمی به عزاداری

۱. چنانچه در نوع مصرف آن به مسئول هیئت یا حسینیه اختیار کامل داده شده باشد طبق اختیار تام در عزاداری مصرف می‌شود.

۲. اگر مورد مصرف مشخص شده باشد (مثل هزینه چای، مداح و...) فقط طبق مورد مصرف باید هزینه شود.

و اگر اموال باقی می‌ماند و مصرف نمی‌شود در صورتی که اختیار تام در مصرف نداشته باشند:

الف) دسترسی به اهدا کننده ندارند باید از صاحبان آنها اجازه و رضایت بگیرند تا در موردی که مد نظر دارند مصرف کنند. **(آیات عظام: خامنه‌ای و مکارم)**

ب) دسترسی به اهدا کننده ندارند، باید آن را صدقه بدهند، مگر آن که یقین کنند در مورد مخصوص راضی به مصرف است که در این صورت باید در همان مسیر صرف شود. **(آیت الله خامنه‌ای)**

در صورتی که دسترسی به صاحبش نیست می‌توانند آنرا در موارد مشابه مصرف کنند. **(آیت الله مکارم)**

اموال و هدایایی که برای عـزاداری سیدالشـهداء علیه‌السلام جمع می‌شود ظاهر آن است که از صدقاتی محسـوب می‌شود که شرط شده در جهت معینی صرف شـود و مالک قبلی نسبت به آن حقی ندارد و اگر باقی ماند و صرف نشد احتیاط آن است که در موردی که اقرب و مشابه به آن جهت است صرف شود مگر آنکـه اهـداء کننده، گیرنده مال را به منزله وکیل از جانب خـودش بداند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

چنانچه در نـوع مصـرف آن بـه مسـئول هیئـت یـا حسینیه اختیار کامل داده شده باشد می‌توان آن را طبق اختیار تام در عزاداری مصرف نمود.

الف) در صورتی که دسترسی به اهدا کننـده دارنـد باید از صاحب آنها اجـازه و رضـایت بگیرنـد تـا در موردی که مد نظر اوست، مصرف کنند.

---

۱. منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۵۷۸.

ب) در صورتی که دسترسی به اهـدا کننـده نـدارد، باید آن را در همان مورد که می‌داند راضی به مصرف است صرف نمود. **(آیت الله صافی)**

خاتمه

احکام نذر

۱. در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست که به عربی خوانده شود پس اگر بگوید **لله علی ان اعطی عشرة الاف الی حرم الحسین**علیه‌السلام یا معنای آن را بگوید: «برای خدا بر عهده من است که ده هزار تومان به حرم امام حسین علیه‌السلام بدهم» نذر او صحیح است و باید مطابق آن عمل کند. بنابراین اگر صیغهٔ نذر نخوانده باشد، عمل به آن واجب نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

و اگر بگوید برای خدا نذر کردم چنین کنم، بنابر احتیاط واجب باید عمل کند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

کافی است در صیغهٔ نذر بگوید:«نذر می‌کنم فلان کار را انجام دهم.»**(آیت الله مکارم)**

۲. کاری را می‌تواند نذر کند که انجام دادن آن برای او ممکن باشد. بنابراین کسی که نمی‌تواند پیاده به نجف یا کربلا برود اگر نذر کند پیاده برود نذر او صحیح نیست.

---

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۵۸.

۳. اگر نذر کند کاری را انجام دهد، باید همان‌طور که نذر کرده عمل کند. پس اگر نذر کند روز اول ماه به زیارت برود، اگر روز قبل یا بعد از آن برود کفایت نمی‌کند و به نذر عمل نشده است.

٤. اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان علیهم‌السلام برود اگر به زیارت امام دیگری برود کافی نیست و اگر به واسطه عذر نتواند آن امام را زیارت کند چیزی بر او واجب نیست.

۵. کسی که نذر کرده به زیارت برود و غسل زیارت و نماز آن را نذر نکرده، لازم نیست غسل و نماز را انجام دهد.

٦. اگر برای حرم یکی از امامان علیهم‌السلام یا امامزادگان، چیزی نذر کند باید آن را به مصارف حرم ـ از قبیل فرش ـ برساند اما اگر نتواند به این مصارف برساند به متولیان این امور مراجعه نماید تا صرف در مصارف شرعی (مربوط به آن حرم **(آیت الله صافی)**) شود. **(آیات عظام: خامنه‌ای و مکارم)**

اگر برای حرم یکی از امامان علیهم‌السلام یا امامزادگان چیزی نذر کند باید آن را به مصارف حرم برساند؛ از

قبیل فرش و اگر ممکن نشد یا آن حرم به کلی بی‌نیاز بود در راه کمک زوار مستمند آن حرم مصرف نماید. **(آیت الله سیستانی)**[1]

۷. اگر چیزی را نذر خود امام علیه السلام یا امامزاده کند اگر مصرف معینی را قصد کرده، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده به فقیران و زائران بدهد یا مسجد و مانند آن را بسازد و ثواب آن را به آن امام علیه السلام یا امامزاده هدیه کند. **(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

اگر چیزی را نذر خود امام علیه السلام یا امامزاده کند اگر مصرف میعنی را قصد کرده، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده باید به مصرفی برساند که نسبتی با آن حضرت داشته باشد مثلاً بر زوار فقیر او صرف نماید یا به مصارف حرم او برساند و یا در امری که موجب اعلای نام اوست صرف کند. **(آیت الله سیستانی)**[2]

---

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۷۹.

۲. توضیح المسائل، م ۲۶۸۰.

۸. اگر مورد نذر مقید به زمان خاصی است و عمداً آن را ترک نماید، کفاره واجب است و اگر غیر از نماز و روزه بود، قضای آن واجب نیست.

۹. اگر مورد نذر مقید به زمان خاصی نیست جایز است تأخیر آن تا زمانی که گمان به فرارسیدن مرگش کند، به تأخیر بیندازد و در این صورت تأخیر آن جایز نیست. **(آیات عظام: خامنه‌ای و صافی)** و احتیاط آن است که زمان زیادی به تأخیر نیفتد. **(آیت الله مکارم)**

تأخیر تا زمانی جایز است که سستی در انجام واجب محسوب نشود. **(آیت الله سیستانی)**[1]

۱۰. اگر کسی تخلف از نذر نماید، باید ده فقیر را اطعام کند یا آنان را لباس بپوشاند و در صورتی که مقدور نباشد سه روز پیاپی روزه بگیرد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و مکارم)**

کفّاره تخلف نذر مانند کفارهٔ افطار عمدی روزهٔ رمضان (٦٠ روز روزه یا اطعام ٦٠ مسکین) است. **(آیت الله صافی)**

---

۱. منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۳۷.

اجازه شوهر برای نذر زن

اگر شوهر حضور دارد باید بنابر احتیاط نـذر زن بـا اجازه او باشد. **(آیت الله خامنه‌ای)**

نذر زن بدون اجازه قبلی یا بعدی شوهر در آنچه بـا حق استمتاع او منافات دارد صحیح نیست، حتی اگـر قبل از ازدواج نذر کرده باشـد و صـحت نـذر زن در اموالش بدون اذن شوهر محل اشکال است. پس بایـد رعایت احتیاط بشود، مگر در حج و زکات و صدقه و احسان به پدر و مادر و صله رحم. **(آیت الله سیستانی)**[1]

اقوی آن است کـه انعقـاد نـذر زن متوقـف بـر اذن شوهر است. **(آیت الله صافی)**

نذر زن اگر مزاحم حق شوهر نباشـد اجـازهٔ او لازم نیست. **(آیت الله مکارم)**

نذر روزه در سفر

نذر روزه مستحبی در مسافرت اشکال ندارد و لکن احتیاط آن است که این نذر قبل از سفر انجـام گیـرد. **(آیت الله خامنه‌ای)**

---

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۶۱.

اگر فرد نذر کند روزی را چه معین و چه غیـرمعین روزه مستحبی بگیرد، نمی‌تواند آنرا در سفری که نماز در آن شکسته است به جـا آورد؛ مگرآنکـه نـذر روزه معین باشد و در نیت نذر لحاظ کرده باشـد کـه روزه در سفر انجام دهد یا آنکـه چـه مسـافر باشـد و چـه مسافر نباشد روز بگیرد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

نذر روزۀ مستحبی در مسافرت صحیح نیست ولکـن اگر این نذر قبل از سـفر باشـد کـه فـلان روز را روزه بگیرد اگرچه در سفر باشد، اشکال ندارد. **(آیت الله صافی)**

نذر روزه در مسافرت در هیچ صورت جایز نیسـت. **(آیت الله مکارم)**

احکام مساجد و مسجد کوفه

۱. نماز خوانـدن در مسـجد مسـتحب اسـت، بلکـه حاضرنشدن در مسجد، بـرای همسـایگان مسـجد در صورتی که عذری نباشد کراهت دارد.

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۲۱۱۳.

۲. مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیّت و احترام به مسجد خوانده شود و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم خوانده شود کفایت می‌کند.

۳. ثواب نماز درمسجد جامع کوفه، معادل هزار نماز است.

٤. توقف جنب حائض و نفساء در مسجد حرام است ولی عبور از آن به طوری که از یک درب وارد و از درب دیگر بیرون برود اشکال ندارد.

زیارت قبور

۱. زیارت قبور مؤمنین مستحب است و روزهای دوشنبه، پنج شنبه و صبح شنبه ثواب بیشتری دارد.

۲. هنگام زیارت اهل قبور مناسب است این امور انجام گیرد:

سلام دادن به این عبارت:

«السَّلامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَقَدِّمِينَ مِنْكُمْ وَ الْمُتَأَخِّرِينَ وَ إِنَّا إِنْ شاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ.»

رو به قبله نشستن و گذاشتن دست بر قبر.

خواندن هفت مرتبه سوره قدر.

خواندن سوره حمد، ناس، فلق و آیـة الکرسـی هـر کدام سه مرتبه و سوره یاسین.

خواندن: **السَّلامُ عَلَى أَهْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّـهُ مِـنْ أَهْـلِ لا إِلَـهَ إِلا اللَّهُ يَا أَهْلَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ بِحَقِّ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ كَيْفَ وَجَـدْتُمْ قَـوْلَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ مِنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ يَا لا إِلَهَ إِلا اللَّـهُ بِحَـقِّ لا إِلَـهَ إِلا اللَّهُ اغْفِرْ لِمَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَ احْشُرْنَا فِی زُمْـرَةِ مَـنْ قَـالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیٌّ وَلِیُّ اللَّهِ.**

احکام تربت

۱. خوردن تربت حسینی به قصد استشفا اشکال ندارد. (قدر متیقن تربت قبـر شـریف و ملحقـات عرفـی آن است.) **(آیت الله خامنه‌ای)**

خوردن کمی از تربت سیدالشـهداءبرای استشـفا بـه مقدار یک نخود متوسط جـایز اسـت و اگـر آن را از خود قبر مقدس یا اطراف آن برندارند هر چند تربـت امام حسین علیه‌السلام بر آن صدق کند بنابر احتیـاط واجـب باید در مقـداری از آب وماننـد آن حـل نماینـد کـه

مستهلک شود و بعداً آن آب را بپاشامند و همچنین این احتیاط را باید رعایت کرد در موردی که اطمینان نباشد که تربت از قبر مقدس آن حضرت است و بینه‌ای هم بر آن شهادت ندهد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

خوردن تربت حسینی به قصد استشفا اشکال ندارد. (قدر متیقن تربت قبر شریف و اطراف آن است.)**(آیت‌الله صافی)**

روش صحیح خوردن تربت آن است که اندکی (مثلاً به اندازه یک عدس) در مقداری آب حل کنند وافراد مختلف هرکدام، کمی از آن را بنوشند. **(آیت الله مکارم)**

۲. در حال نماز سجده بر تربت امام حسین علیه‌السلام مستحب است.

۳. برآوردن کام نوزادان با تربت امام حسین علیه‌السلام مستحب است.

٤. بی‌احترامی به آن، مانند نجس کردن آن جایز نیست.

۵. مستحب است هنگام دفن میت، مقداری تربت همراه او گذاشته شود و با حنوط او نیز مخلوط گردد.

---

۱. توضیح المسائل، م ۲۶۴۵.

٦. بوسیدن و بوئیدن تربت امـام حسـین علیه‌السلام مسـتحب است و حتی دست کشیدن بر آن و مالیـدن بـر سـایر اعضای بدن نیز ثواب دارد.

رعایت قوانین و مقررات

الف) در ایران

رعایت قوانین و مقررات نظام اسلامی واجب است.

ب) در خارج از ایران

رعایت قوانین و مقرراتی که برای حفظ نظم اجتماع وضع شده است لازم است. **(آیات عظام: خامنه‌ای و مکارم)**

اگر قانونی برای مصلحت عموم لازم باشد مخالفت با آن جایز نیست. **(آیت الله سیستانی)**[1]

الف) در ایران

رعایت قوانین و مقررات مشـروع نظـام اسـلامی لازم است.

ب) در خارج از ایران

---

۱. سایت رسمی معظم له.

رعایت قوانین و مقررات مشروع که برای حفظ نظم اجتماع در بلاد اسلامی وضع شده است، لازم است. **(آیت الله صافی)**

کمک به متکدیان

اگر کمک به متکدیان ترویج دروغ، بیکاری و تکدی‌گری و تخلف از قانون باشد باید از آن اجتناب شود،وانسان می‌تواند به مؤسسات مورد اطمینان که در این زمینه فعال هستند کمک کنند.**(آیت الله خامنه‌ای)** و یا به اشخاصی که می‌شناسند واقعاً نیازمندند یا ظاهر آنها دلالت بر نیاز دارد کمک کنند. **(آیت الله مکارم)**

فی حد نفسه اشکال ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

اگر کمک به متکدیان موجب ترویج دروغ و تکدّی‌گری باشد باید از آن اجتناب شود. **(آیت الله صافی)**

اشیای پیدا شده

۱. اگر صاحب آن معلوم نیست و نشانه‌ای ندارد که بتواند صاحب آن را پیدا نماید چنانچه قیمت آن به

۱. دفتر معظم له.

۱۲/٦ نخود نقره سکه‌دار می‌رسد بنابر احتیاط واجب از طرف صاحبش به فقیرصدقه بدهد.**(آیت الله خامنه‌ای)**

می‌تواند آنرا برای خود بردارد، ولی احتیاط مستحب آن است که آنرا از طرف صاحبش به فقرا صدقه بدهد و از این قبیل است پولی که علامت ندارد. **(آیت الله سیستانی)**[1]

اگر صاحب آن معلوم نیست و نشانه‌ای ندارد که بتواند صاحب آنرا پیدا نماید بنابر احتیاط واجب از طرف صاحبش به فقیر غیر سید صدقه بدهد. **(آیت الله صافی)**

اگر نشانه‌ای ندارد که با آن صاحبش معلوم شود (مانند یک اسکناس هزارتومانی) بنابر احتیاط از طرف صاحبش آنرا صدقه بدهد و اگر مال مهمی باشد احتیاط آن است که از حاکم شرع اجازه بگیرد. **(آیت‌الله مکارم)**

۲. اگر مالی را که نشانه دارد و قیمت آن به ۱۲/٦ نخود نقره سکه دار می‌رسد و از پیدا نمودن صاحب آن ناامید باشد می‌تواند آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، صافی و مکارم)**

---

۱. توضیح المسائل، م ۲۵۸۲.

اگر مالی را که نشانه دارد و قیمت آن به یک درهم می‌رسد در جایی پیدا کند که معلوم است بـه واسـطه اعلان صاحب آن پیدا نمی‌شود بایـد از روز اول آن را ازطرف صاحبش به فقرا با اذن حاکم شـرعی ـ بنـابر احتیاط واجب ـ صدقه بدهد و نباید صبر کند تا سـال تمام شود. **(آیت الله سیستانی)**[1]

۳. اگـر کفش‌هـای انسـان گـم بشـود نمی‌توانـد کفش‌هایی را که در محل است بردارد، مگر بداند کـه مالکآن راضی است یا از آن اعراض کرده است.

محاذات و یا مقدم بودن زن بر مرد در نماز

بنابر احتیاط واجـب لازم اسـت بـین زن و مـرد در حال نماز حداقل یک وجـب فاصـله باشـد و در ایـن صورت اگر زن و مرد محاذی بایستند یا زن جلوتر از مرد بایستد نماز هر دو صحیح است. **(آیت الله خامنه‌ای)**

بنا بر احتیاط لازم زن عقب‌تر از مرد بایستد اقلاً بـه مقداری که جای سجده او برابر جای دو زانـوی مـرد در حال سجده باشد. **(آیت الله سیستانی)**[2]

۱. توضیح المسائل، م ۲۵۹۱.

۲. توضیح المسائل، م ۸۷۲.

فاصله لازم نیست و اگر زن و مرد محاذی بایستند و یا زن جلوتر از مرد بایستد نماز هر دو صحیح است. **(آیت الله صافی)**

در حرم‌های مطهر و هر جای دیگر محل ایستادن زن در نماز حداقل باید یک وجب عقب‌تر از مرد باشد در غیر این صورت کسی که ابتدا نماز را شروع کرده نمازش صحیح و نماز فرد دوم باطل است، ولی در مواردی که مکان شلوغ است و رعایت این شرط ممکن نیست انجام آن لازم نمی‌باشد. **(آیت الله مکارم)**

احکام بانوان

۱. حیض کمتر از سه روز و بیشتر از ده روز نمی‌شود و باید سه روز اول حیض پشت سر هم باشد، ولی لازم نیست در تمام سه روز خون بیرون بیاید، بلکه اگر لحظه‌ای بیرون آمد و بعد از آن در باطن خون باشد کافی است.

۲. اگر خانمی بعد ازتمام شدن عادت، خون ببیند و از ده روز تجاوز نکند، حکم حیض را دارد.

۳. استفاده از قرص و آمپول جلوگیری برای بانوان اگر ضرر قابل توجهی برآن مترتب نشود، اشکال ندارد.

٤. لکه‌های خونی که بعد از استفاده از قرص و غیر آن به وجود می‌آید و سه روز (هرچند در باطن) استمرار ندارد حکم استحاضه را داشته و برای عبادات باید به وظیفه مستحاضه عمل شود.

۵. اگر سه روز پشت سر هم خون ببیند و پاک شود چنانچه دوباره خون ببیند و روزهایی که خون دیده و در وسط پاک بوده روی هم از ده روز بیشتر نشود روزهایی هم که در وسط پاک بوده حیض است. **(آیت‌الله خامنه‌ای)**

در ایام پاکی وسط بنابر احتیاط واجب بین تروک حائض و عبادات مستحاضه جمع کند. **(آیات عظام: سیستانی و صافی)**

ایام پاکی وسط حکم حیض را ندارد و عبادات در آن صحیح واقع می‌شود. **(آیت الله مکارم)**

٦. تعیین سن یائسگی محل تأمل و احتیاط است و بانوان می‌توانند در این مسئله به مجتهد جامع الشرایط دیگری مراجعه نمایند.**(آیت الله خامنه‌ای)**

خونی را که زنان پس از تمام شدن شصت سال قمری می‌بینند حکم حیض را ندارد و زن در فاصله پنجاه تا شصت سالگی چه قرشیه باشد چه غیر قرشیه حیض می‌بیند هرچند احتیاط مستحب این است، زن‌هایی که قرشیه نیستند در این فاصله در مواردی که قبل از این سن حیض به حساب می‌آمد کارهایی که بر حائض حرام است ترک کنند و وظایف مستحاضه را نیز انجام دهند. **(آیت الله سیستانی)**[1]

سن یائسگی زنان غیر سیده پنجاه سال و زنان قرشیه شصت سال است. **(آیت الله صافی)**

اولاً این مسأله مربوط به خون‌های مشکوک است و اگر بعد از پنجاه سال خونی که می‌بیند تمام صفات حیض را داشته باشد حیض است. ثانیاً آنچه در روایات آمده زنان قرشی است نه مطلق سادات و

---

۱. توضیح المسائل، م ۴۳۳.

بنی‌هاشم و قریش قبیله‌ای است از عرب؛ پس حکم شصت‌سالگی مخصوص زنانی است که عرب هستند و از قبیله قریش در حالی که در عرف، زنان سیده ایرانی را عرب نمی‌گویند چه رسد به قریشی. و تفاوت است بین بنی‌هاشم یعنی از نسل هاشم بودن با از نژاد قریش و جزء قبیله قریش بودن. فی المثل کسی که جد اعلای وی ترک بوده، ولی چندین پشت او فارس هستند به او ترک گفته نمی‌شود.

تذکر: آنچه در مورد قبیله قریش گفته می‌شود تعبد نیست، بلکه طبیعت آنها این است که زنانشان تا شصت سالگی بارور می‌شوند و زنی که اجدادش عجم است و طبیعتش عوض شده احکام آنها در مورد او جاری نمی‌شود. البته اکنون هم در میان اعراب قبیله قریش موجود است. **(آیت الله مکارم)**

۷. اگر رحم زنی را در اثر بیماری و عمل جراحی بردارند و خون ببیند اگر خون جراحت باشد مثل سایرخون‌هایی است که از جراحت می‌باشد و در غیر این صورت ممکن است خون حیض یا استحاضه باشد.**(آیت الله صافی)**

در صورتی که رحم آنها را به طور کامل برداشته باشند خونی که می‌بینند عادت محسوب نمی‌شود و حکم خون زخم و مانند آن را دارد و برای نماز شستن آن خون‌ها کافی است. **(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی[1] و مکارم)**

۸. مستحب است زن حائض در وقت نماز خود را ازخون پاک کند و پنبه و دستمال را عوض نماید و وضو بگیرد و در جای نماز رو به قبله بنشیند و مشغول ذکر و دعا و صلوات و تلاوت قرآن شود و در این وقت تلاوت قرآن کراهت ندارد.

۹. سجده زیارت عاشورا برای حائض اشکال ندارد.

۱۰. خواندن آیات سجده در سوره‌هایی که سجده واجب دارند بر حائض جایز نیست ونسبت به غیرآن کراهت دارد.**(آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و صافی)**

خواندن آیات سجده در سوره‌هایی که سجده واجب دارند بر حائض جایز نیست ونسبت به غیرآن بیش از هفت آیه خواندن ثواب کمتری دارد. **(آیت الله مکارم)**

---

۱. توضیح المسائل جامع، م ۴۷۴.